

TALIBAN

Ahmed Rashid,
Taliban (Atlas,
Amsterdam/
Antwerpen 2001)
373 blz., prijs
f49,90. Vertaald
door Tinke Davids.

Als een journalist een boek schrijft, zijn er grofweg twee mogelijkheden: óf zijn boek gaat in op een op dat moment hoogst actuele zaak, óf zijn boek behandelt een onderwerp dat wat minder aan het hier en nu gebonden is. In het eerste geval is er vaak sprake van haastwerk met weinig diepgang, omdat zo'n boek alleen verkoopt zolang het onderwerp in het nieuws is. In het tweede geval wordt vaak degelijk vakwerk geleverd, maar zul je zelden stapels ervan in de boekhandel aantreffen. Degelijk onderzoek staat nu eenmaal op gespannen voet met het snelle nieuws. Maar af en toe wordt zo'n achtergrondverhaal als het ware door de actualiteit actueel; dan is het ineens hét boek dat iedereen moet lezen om het nieuws te kunnen begrijpen. Louter en alleen omdat het boek er al was, toen het onderwerp het nieuws van de dag werd. Zo'n boek schreef Ahmed Rashid met *Taliban*. Eigenlijk ontbreken alleen de gebeurtenissen van 11 september en daarna, maar de aandachtige lezer kan ze als het ware voelen aankomen.

Nadat de Russen zich hebben teruggetrokken uit Afghanistan zetten de etnisch en religieus divers samengestelde moedjaheddin hun strijd tegen de regering in Kabul voort. Wanneer die stad in april 1992 gevallen is en de communistische regering verdreven, ontbrandt de burgeroorlog tussen de verschillende strijdgroepen. Van de Taliban heeft dan nog niemand gehoord. De namen van de verschillende groepen blijven ook niet hangen; ze kennen geen program, alleen maar blind geweld. Dat wordt anders als de Taliban Kabul innemen. Hun optreden wordt uitgebreid in de Westerse media beschreven: zij zouden met de strikte toepassing van de islamitische wetten voor het eerst in jaren voor rust en orde in de door hen beheerste gebieden zorgen. Voor hun slachtoffers kennen ze echter geen genade. Ondertussen sleept de oorlog zich voort en ebt de aandacht voor Afghanistan weer weg. Maar dan is het land in augustus 1998 ineens weer terug in het nieuws. En vanaf dat moment ook onlosmakelijk verbonden met een naam die niemand nog had gehoord, die van Osama Bin Laden.

Het zijn Amerikaanse kruisraketten die het land, de man en zijn beweging in het middelpunt van de belangstelling plaatsen. Een half jaar eerder had een manifest, *Het Internationaal Islamitisch Front voor Jihad tegen Joden en Kruisvaarders*, moslims oproepen Amerikanen en hun bondgenoten, zowel burgers als militairen, te doden in elk land waar dat mogelijk is. De rest van het verhaal is bekend.

Minder bekend zijn de etnische, religieuze en politieke achtergronden waartegen dit scenario zich afspeelt. Rashid beschrijft het onvermogen van de Afghaanse fundamentalisten en hij doelt hiermee ook op de communisten, om de traditionele samenleving te hervormen. In

Afghanistan botsen, zoals in veel moslimmaatschappijen, twee tegenstrijdige structuren op elkaar: die van de clan, stam en de etnische groep aan de ene kant en die van staat en het geloof aan de andere kant. De botsing is hier alleen zo geweldig omdat sinds de komst van de Russen het land het speelbord is geworden, waar alle landen met belangen in de regio, en daar horen de Verenigde Staten nadrukkelijk ook bij, hun eigen, vaak kortzichtige, machtsspelletjes spelen. Ieder probeert de verschillende strijdgroepen, met hun snel wisselende allianties, voor het eigen karretje te spannen. Rashid noemt het grote spel om de olie- en aardgasleidingen in de regio; een gepacificeerd Afghanistan zou een ideaal terrein zijn voor het transport van olie en aardgas uit de voormalige Sovjetrepublieken naar de Pakistaanse havens. Deze republieken zouden daarmee hun afhankelijkheid van Moskou verkleinen, een vooruitzicht dat ook voor Washington heel aantrekkelijk was. Bovendien wilden de Amerikanen absoluut niet dat Iran zou profiteren van het streven naar meer zelfstandigheid van die Centraal-Aziatische republieken. Ook de Taliban is een pion in dit spel. En in dat van de Pakistani's en Saoedi's.

Tegelijkertijd speelt het ook zijn eigen spel als islamitische hervormingsbeweging, die met een jihad de roofzuchtige krijgsheren in Afghanistan aanviel om het land te zuiveren van corrupte en misdadige moslims. Maar omdat de Taliban zijn aanhang vooral rekruteert uit de Pashtun, een volk uit het zuiden van Afghanistan, zien de etnische minderheden in het land de jihad van de Taliban vooral als een middel om de niet-Pashtun uit te roeien. Ook de Taliban is dus niet in staat de oude tribale structuur te doorbreken.

In mei 1996 vestigt Bin Laden zich met zijn drie echtgenotes en dertien kinderen en een heel gevolg van lijfwachten en verdere familieleden in Afghanistan. In Kandahar laat hij een groot huis voor zichzelf, zijn gezin, bedienden en medestrijders bouwen, wat de afgunst van de plaatselijke bevolking oproept. De Taliban-regering ziet hem tot de winter van 1998 als onderpand waarmee met de Amerikanen over erkenning van hun regime valt te onderhandelen. Als die erkenning uitblijft en Bin Ladens gevolg van Arabo-Afghanen groeit, verandert zijn positie in die van iemand aan de zijlijn van het Afghaanse spel, tot die van een der hoofdrolspelers.

Achmed Rashid werkt sinds 1979 in Afghanistan. Hij is aanwezig bij de komst en het vertrek van de Russen, is met de moedjaheddin opgetrokken, heeft met krijgsheren gesproken en de opmars van de Taliban gezien. Hij geeft een ooggetuige verslag van de berechting van een moordenaar in het volle voetbalstadion van Kandahar. De beklaagde wordt tijdens zijn proces al als schuldig beschouwd en krijgt geen advocaat. Een familielid van de vermoorde schiet hem met een kalasjnikov driemaal in zijn rug. Rashid is in staat dit soort gruwelijke observaties te verbinden met verklarende beschouwingen. Daarbij kan hij putten uit een enorme kennis van de geschiedenis van Afghanistan, de regio en de Islam. Als er één boek nu actueel én leerzaam is, dat is het *Taliban* wel.

Hans Pols